

A LEGIDŐSEBBEK DEMOGRÁFIAI VIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI

DR. ACSÁDI GYÖRGY—DR. KLINGER ANDRÁS

A Központi Statisztikai Hivatal az 1960. évi népszámlálás alapján részletes vizsgálatot végzett az öregkorú népesség számának, összetételének és életkörülményeinek, szociális, fiziológiai helyzetének stb. alakulásáról. A felvétel az 1960. év folyamán két lépcsőben történt: az év első felében egy részletesebb adatgyűjtés — a hivatal munkatársai által történt kikérdezés alapján — a 95 éves és idősebb korú népességről, az év harmadik negyedévében pedig a 85—94 évesekről. Ez utóbbi adatgyűjtést a hivatal területi szervei számlálóbiztosok által, személyes kikérdezés alapján, az előbbihez képest rövidített kérdőívek szerint hajtották végre. Az adatgyűjtések felhasználták azokat a tapasztalatokat, amelyeket a hivatal az 1930. és 1941. évi népszámlálásokat követően végzett hasonló összeírások során szerzett.

Az adatgyűjtés korábban nem számlálóbiztosok, hanem hatósági orvosok bevonásával történt. Az adatgyűjtés megszervezése ugyanakkor hosszú időt vett igénybe, ennek következtében igen nagy volt a meg nem található, időközben elköltözött és meghalt öregeknek száma, ami az adatgyűjtés teljességét erősen lerontotta. Az 1960. évi adatgyűjtés ezzel szemben viszonylag rövid idő alatt lebonyolódott, ami az adatok teljességének, és statisztikai szempontból való megbízhatóságának a korábbiaknál magasabb fokát biztosította.

Az eredeti népszámlálási kérdőívek előzetes feldolgozása szerint (tehát az egyes emberek bevallása alapján) az ország területén 1960. január 1-én a 85 évesek és idősebbek száma 30 072 volt, ebből a 85—94 évesek száma 29 366, a 95—98 éveseké 593, a 99 éveseké 46, a 100 éves és idősebb korúaké pedig 67.

A továbbiakban csupán a legidősebb korúak: a 99 évesek és idősebbek demográfiai vizsgálatával foglalkozunk,¹ mivel azonban ezek száma — statisztikailag szignifikáns következtetések levonásához — elég alacsony, ezért ahol szükségesnek tartottuk, az adatokkal párhuzamosan a megvizsgált 95—98 évesek adatait is figyelembe vettük. Az aggkorú népesség fiatalabb

¹ A tanulmányban a koradatok minden esetben 1960. január elsejére vonatkoznak, ami annyit jelent, hogy a 99 évesnek feltüntetettek nagyobb része a vizsgálat időpontjában már betöltötte a 100. életét. A továbbiakban ezért — az életkor-adatok kivételével — a 99 és a 100 éves és idősebb korúak között nem teszünk különbséget, s az aggkorúaknak ezt az extrém csoportját „százévesek” néven foglaljuk össze.

korcsoportjai vizsgálatának eredményeit a Központi Statisztikai Hivatal külön közleményben teszi közzé; a legidősebbekre vonatkozó, komplex orvosi és gerontológiai vizsgálatokkal kiegészített eredményeket pedig az Akadémiai Kiadó idegen nyelven megjelenő kötetben kívánja ismertetni.

A SZÁZÉVESEK SZÁMÁNAK MEGÁLLAPÍTÁSA

A népszámlálási bevallások szerint Magyarország minden 1 millió lakosára több mint 6,7 százalékos és idősebb személy jutott (azaz a „százévesek” aránya $0,672 \text{ ‰}_{0000}$).

Meg kell jegyezni azonban, hogy a népszámlálások gyakorlatában sem Magyarországon, sem más országokban az életkori adatokhoz általában nem követelnek meg írásos okmányokat, hanem ezek az adatszolgáltatók bevallásán alapulnak. Ez a körülmény a fiatalabb korcsoportokban, azaz a népesség nagy többségénél, nem okoz erősebb torzítást, az aggkorú népességénél azonban az adatok pontosságát kétségessé teszi. Jellemző, hogy a gazdasági szempontból elmaradottabb országokban — ahol az állami anyakönyvezés későn indult meg — a népszámlálások adatai alapján a százéveseknek az ország lakosságához viszonyított aránya lényegesen magasabb, mint a fejlettebb európai országokban. Így például Brazília több mint 50 millió lakosából közel 10 000, Egyiptom és Törökország egyenként 20 milliónál kevesebb lakosából több mint 5000, ill. 4000 százalékos és idősebb korú személyt mutattak ki. Egyes országokban a 100 évesek és idősebbeknek az összlakossághoz viszonyított aránya meghaladja az $50-70 \text{ ‰}_{0000}$ -et, így pl. a Dominikai Köztársaságban vagy Bolíviában, de még egyes európai országokban is sokszorosa ez az arány a magyarországinak (Görögországban pl. 21, Jugoszláviában pedig 8 ‰_{0000}).

Nem valószínű, hogy a halandóság, amely szoros összefüggésben áll az életviszonyokkal, éppen ezekben az elmaradott helyzetben levő országokban tenné lehetővé leggyakrabban a százéves kor elérését. A százévesek és idősebb korúak magas száma feltehetőleg inkább a korakkumuláció következménye, amit a népszámlálások során régóta figyelemmel kísérnek. A százévesek magas száma ezekben az országokban annak tulajdonítható, hogy az emberek nagyobb része, egy bizonyos koron túl előszeretettel tünteti fel magát a valóságosnál idősebbnek, ami különösen a 90 évesnél idősebbeknél jut kifejezésre. Elősegíti az életkor felfelé kerekítését az is, hogy sok országban az idősebb korúak születésének időpontjában még nem volt állami anyakönyvezés, s emiatt nem rendelkeznek koruk igazolására szükséges okmányokkal, s korbevallásuk kulturális elmaradottságuk miatt amúgy is teljesen bizonytalan. Ahhoz, hogy a legtöbben éppen 100 évesnek vallják magukat, hozzájárul a 10-es számrendszer elterjedt használata is, amelynek alapján a 100 évet, mint kerek számot a korbevallásnál sokan részesítik előnyben.

Az elmondottakkal egyértelmű tendenciára világít rá a régebbi magyar népszámlálások adatainak sora. A század elején a százévesek és idősebbek száma még a lakosság $1-4 \text{ ‰}_{0000}$ -ét tette ki. A megszámlolt százévesek száma a század folyamán a várható átlagos élettartam állandó emelkedése ellenére is egyre csökkent. A számsor tehát nem a százéves korúak tényleges csökkenését jelzi, hanem a statisztikai adatok pontosságának növeke-

dését. Meg kell azt is jegyezni, hogy még a legutolsó népszámlálás adatai is tartalmaztak olyan hatásokat, amelyeket csak az öregkorúak külön vizsgálata alakalmával lehetett kiküszöbölni.

1. Az aggkorúak száma Magyarországon a népszámlálások szerint, 1869—1960
 Численность лиц старческого возраста в Венгрии по переписям населения в 1869—1960 гг.
 Number of the Aged Persons in Hungary According to the Population Censuses, 1869—1960

Év	A népesség (1)	A népességből					
		95	99	100	95	99	100
		szám szerint (3)			százezer lakosra (4)		
		Éves és idősebb (2)					
		Férfi (5)					
1869 ^a	2 482 090	174	.	30	7	.	1
1880 ^b	6 749 646	767	332	290	11	5	4
1890 ^b	7 449 979	637	245	210	9	3	3
1900 ^c	8 353 571	811	302	250	10	4	3
1910 ^a	3 792 344	175	.	32	5	.	1
1920 ^a	3 874 111	122	40	31	3	1	1
1930 ^a	4 248 452	173	40	28	4	1	1
1941 ^a	4 560 875	139	18	12	3	0	0
1949 ^a	4 423 420	180	34	21	4	1	1
1960 ^d	4 804 043	209	30	18	4	1	0
		Nő (6)					
1869 ^a	2 529 220	212	.	28	8	.	1
1880 ^b	6 978 976	959	442	375	14	6	5
1890 ^b	7 683 515	791	288	228	10	4	3
1900 ^c	8 445 729	1166	413	315	14	5	4
1910 ^a	3 819 770	376	.	90	10	.	2
1920 ^a	4 112 764	315	94	72	8	2	2
1930 ^a	4 436 657	383	89	72	9	2	2
1941 ^a	4 755 199	314	50	36	7	1	1
1949 ^a	4 781 379	507	93	55	11	2	1
1960 ^d	5 157 001	497	83	49	10	2	1
		Férfi nő együtt (7)					
1869 ^a	5 011 310	386	.	58	8	.	1
1880 ^b	13 728 622	1726	774	665	13	6	5
1890 ^b	15 133 494	1428	533	438	9	4	3
1900 ^c	16 799 300	1977	715	565	12	4	3
1910 ^a	7 612 114	551	.	122	7	.	2
1920 ^a	7 986 875	437	134	103	6	2	1
1930 ^a	8 685 109	556	129	100	6	2	1
1941 ^a	9 316 074	453	68	48	5	1	1
1949 ^a	9 204 799	687	127	76	8	1	1
1960 ^d	9 961 044	706	113	67	7	1	1
			34 ^e	14 ^e			

^aAz adatok Magyarország jelenlegi területére átszámítva. Az 1869. évi adatok csak a polgári népességet tartalmazzák.

^bAz 1880., 1890. évi adatok Magyarország polgári népességét tartalmazzák az akkori területre számolva, Horvát-Szlavonország és Fiume népessége nélkül.

^cAz 1900. évi adatok Magyarország összes népességét tartalmazzák az akkori területre számolva, Horvát-Szlavonország és Fiume népessége nélkül.

^dAz 1960. évi népszámlálás végleges adatai alapján.

^eAz aggkorúak feldolgozásának javított adatai alapján.

Горизонтальная графа: (1) Численность населения; в том числе: (2) численность ... -летних и старше; (3) число; (4) на 100 000 жителей; (5) мужчины; (6) женщины; (7) оба пола.

Heading: (1) Population figures; of which: (2) persons aged ... years and over; (3) number; (4) per 100 000 population; (5) males; (6) females; (7) both sexes.

Az 1960. évi népszámláláskor az előzetes adatok szerint — mint láttuk — 67 személy vallotta magát 100 évesnek és idősebbnek, ill. ennyiről írt be a számlálóbiztos ilyen kort. Az utólagos vizsgálatok azonban kiderítették, hogy ebből 53 esetben a 100 éves életkor téves bevallás vagy gondatlan beírás eredménye volt. Magyarországon tehát 1960. január 1-én mindössze 14 olyan egyént lehetett felkutatni, aki a 100 éves életkort igazolhatóan elérte, ami annyit jelent, hogy a népszámlálás során számba vett 100 éveseknek csupán 20,9%-a töltötte be valóban a 100 évet. A 99 éveseknél ez az arány már 43,5% a 95—98 éveseknél 83,9 és végül a 85—94 éveseknél 97%.

Magyarország minden 1 millió lakosára tehát bizonyítottan csak 1,4 fő százéves és idősebb, ill. 3,4 fő 99 éves és idősebb korú személy jutott. A továbbiakban csak a bizonyíthatóan 99 éves, ill. idősebb személyek adataival foglalkozunk. Ezeknek a száma a népszámlálás eszmei időpontjában 34 volt. A külön adatgyűjtés céljából 1960. március—április hónapokban végzett felkeresések során közülük 8-at már nem lehetett megtalálni, az adatokat így csak 26 személyről lehetett felvenni. A tanulmányban között táblák, ill. adatok ezért, attól függően, hogy a szóban forgó adat a népszámlálási vagy népmozgalmi statisztikai kérdőívekből is rendelkezésre állt, vagy csak az aggkorúak külön felvételéből volt megállapítható, kétféle sokaságra — 34, ill. 26 fő — vonatkoznak. A 95—98 évesek között összehasonlítható adatai 334 ilyen korú személy külön vizsgálatából származnak.

A vizsgálatban szereplő legidősebb korú személyek közül 23 keresztlevéllel vagy házassági bizonyítvánnyal, 1 személyi igazolvánnyal, 2 egyéb irattal igazolta korát.

NEM ÉS ÉLETKOR

A vizsgálatunkban szereplő öregkorúak nem és életkor szerinti megoszlását az alábbi táblázatban közöljük. A keresztlevéllel igazolt legidősebb korú megvizsgált egyén egy 102, a népszámlálás időpontjában összeírt legidősebb korú pedig egy 103 évet betöltött nő volt.

2. A legidősebb korúak nem és életkor szerinti összetétele
 Состав лиц наиболее старшего возраста по полу и возрасту
 Oldest Persons by Sex and Age

Korév (1)	A népszámlálás alkalmával összeírtak (2)			A külön adatgyűjtés időpontjában életbentevők (6)		
	férfi (3)	nő (4)	összesen (5)	férfi (3)	nő (4)	összesen (5)
99	6	14	20	6	11	17
100	3	4	7	1	2	3
101	1	4	5	1	4	5
102	—	1	1	—	1	1
103	—	1	1	—	—	—
Összesen	10	24	34	8	18	26

Горизонтальная графа : (1) Возрастные годы ; (2) во время переписи населения ; (3) мужчины ; (4) женщины ; (5) оба пола ; (6) во время особого учета.

Heading : (1) Individual years of age ; (2) at the population census ; (3) males ; (4) females ; (5) both sexes ; (6) at the particular survey.

A legidősebbek *nemenkénti megoszlása* az összes korcsoportok közül a legnagyobb nőbőbbletet mutatja, a 34 aggkorú személy 71%-a nő volt.

A nőtöbblet — mint ismeretes — általános (1960. január 1-én Magyarországon ezer férfira 1071 nő jutott), és az életkor előrehaladtával jelentős mértékben növekszik. A legmagasabb nőtöbbletet az általunk vizsgált aggkorú népességnél találjuk, mert míg a 75—79 éveseknél is például az ezer férfira jutó nők száma csupán 1365, a 80 éven felülieknél pedig 1384, addig a népszámláláskor összeírt 34 legidősebbnél 2400.

A nemi arány egyébként már a 95—98 évesek között is igen magas. Az ilyen korú 334 külön megvizsgált személynek a 3. táblában közölt adatai alapján számítható nemi aránya 2212.

3. A 95—98 éves korú kikérdezettek nem és életkor szerinti összetétele
 Состав переписанных лиц в возрасте 95—98 лет по полу и возрасту
 Enumerated Persons Aged 95—98 Years by Sex and Age

Korév (1)	Férfi (2)	Nő (3)	Összesen (4)
95	49	96	145
96	30	72	102
97	20	37	57
98	5	25	30
<i>Összesen</i>	<i>104</i>	<i>230</i>	<i>334</i>

Горизонтальная графа: (1) Возрастные годы; (2) мужчины; (3) женщины; (4) оба пола
 Heading: (1) Individual years of age; (2) males; (3) females (4) both sexes.

A különböző nemű aggkorúak számának jelentős eltérését a férfiakkal nagyobb halandósága magyarázza. E halandósági különbség minden korcsoportban megtalálható, de különösen nagy az öregkorban. Az 1959. évi magyar adatok szerint például a 80 éves és idősebb korú férfiak halandósága 15%-kal múlta felül az ugyanilyen korú nőket. A halandósági differenciát azonban a „százéves” kis népességcsoportban nem észleltük, mert a népszámlálás időpontjától a külön adatgyűjtés végrehajtásáig a 99 éves és idősebb férfiakkal is csak 20%-a, míg az ugyanilyen korú nőknek 25%-a halt meg. A hasonló halandóság természetesen a véletlen következménye is lehet, de azt is jelentheti, hogy a legidősebb korúak között a halandóság egyaránt nagy.

Mielőtt az öregkorúak demográfiai helyzetének és életkörülményeinek részletes vizsgálatára rátérnénk, röviden ismertetjük, hogy a jelenlegi halandósági viszonyok alapján mi a valószínűsége a 100 éves kor elérésének. Az 1958. évi halandósági viszonyok figyelembevételével készített halandósági tábla adatai szerint száz-százezer fiú és lány újszülött közül 23 fiú és 70 leány fogja megérni a 100 éves születésnapját. Ez annyit jelent, hogyha a jelenlegi halandósági viszonyok 100 évig változatlanok maradnának, 2060-ban Magyarországon 100 éves életkorú a jelenlegi 7-tel szemben 72 élne és ebből 19 lenne férfi és 53 nő. Mivel azonban a halandósági viszonyok további javulására lehet számítani, a százévesek száma feltehetőleg ennél jelentősebben fog növekedni.

A 100 éves kor elérésének valószínűségét a megfelelő halandósági táblák adatai alapján a múlthoz viszonyítva is nyomon tudjuk kísérni. A XX. század elején elméletileg százezer újszülött közül még egynek sem volt valószínűsége arra, hogy a száz évet elérje. 1910-ben a 100 éves kor betöltésének

valószínűsége elérte az 1 százezreléket, az 1930. évi halandóság pedig úgy alakult, hogy százezer fiú újszülött közül 6, ugyanannyi leány közül már 17 remélhette, hogy száz évig élhet. 1948-ra e valószínűségek 17 és 58 százezrelékre emelkedtek, s — mint láttuk — azóta is tovább nőttek.

4. A 100. életév elérésének valószínűsége a halandósági táblák alapján, Magyarországon

Вероятность дожития возраста 100 лет в Венгрии, на основании таблиц смертности, по возрасту

Probability of Survival of 100 Years in Hungary, by Reason of the Life Tables, According to Age

Év	100 000 újszülött (1)		100 000 70 éves (4)	
	férfi (2)	nő (3)	férfi (2)	nő (3)
	közül a 100. életévet megéleők száma (5)			
1910/11	1	1	4	4
1920/21	1	2	4	7
1930/31	6	17	17	43
1941	6	20	14	41
1948/49	17	58	37	103
1958	23	70	42	106

Горизонтальная графа: Из 100 000 (1) новорожденных (2) мужчин, (3) женщин, (4) 100 000 70-летних ... (5) доживают 100 лет.

Heading: From among (1) 100 000 new-born (2) males, (3) females, (4) 100 000 ... aged 70 years, (5) survive their 100th birthday.

A 100 éves kor elérésének reményét nem csupán az újszülöttek, hanem az öregkorúak vonatkozásában is érdemes megvizsgálni. A fenti táblán figyelemmel kísérhető, hogyan változott annak valószínűsége, hogy a 70 évesek még további harminc évet élnek, tehát elérik a 100. évet. A 70 éves férfiak közül az 1958. évi halandósági viszonyok mellett több mint tízszer annyian, a nők közül pedig csaknem 27-szer annyian érhetik meg a száz évet, mint az 1910-es évek elején.

A SZÁZÉVESEK CSALÁDI KÖRÜLMÉNYEI

A 34 legidősebb személy közül élete folyamán 31 lépett házasságra. A házasságra lépett aggkorúak a vizsgálat időpontjában valamennyien özvegyek voltak. A 3 házasságra nem lépett személy családi állapota : hajadon.

A legidősebbek között magasabb a házasságra nem lépett személyek aránya, mint általában az öregkorúak között. 1960. január 1-én ugyanis a 60 éves és idősebb népességben a nőtlenek, illetve hajadonok aránya csupán 5,1% volt, szemben az aggkorúak közel 9%-os arányával. A nőknél a különbség még számottevőbb, a 60 évesnél idősebbek 6,2%-os arányával szemben 12,5%. Ezekből az adatokból arra kellene gondolni, hogy a családi állapotnak — elsősorban a nők esetében — nincs jelentősebb szerepe a 100 éves kor elérésében, illetőleg a 100 éves kort a hajadonok nagyobb valószínűséggel éri meg, mint a házások. A 95—98 évesek adatai nem látszanak bizonyítani ezt a megállapítást: közülük a nőtlenek, hajadonok aránya 4,6% (a nőknél 6,2%), tehát lényegében azonos a 60 éven felülieknél tapasztalttal. Figyelemre méltó, hogy amíg a 95—98 éves férfiak közül 16-nak

(16%-nak) él a felesége, addig az ugyanilyen korú nők közül csupán 1 él férjével.

A 34 aggastyán családi körülményeire jellemző, hogy közülük 11-en családfőként élnek családjukban. 13-an mint szülő, 3-an mint nagyszülő tartoznak a családhoz. Egy aggkorú egyéb rokonként él a családban. Hatan nem élnek családi kötelekben, ezek közül egy szociális otthonban, egy másik kórházban tartózkodott, 4 pedig egyedülálló volt. A százéveseket magában foglaló családok nagysága megfelel az országban levő családok átlagos nagyságának.

A SZÁZÉVESEK TÁRSADALMI-FOGLALKOZÁSI VISZONYAI

Közismert tény, hogy a társadalmi-gazdasági helyzet jelentős mértékben befolyásolja a halandóság alakulását és így közrejátszik az idős kor elérése valószínűségének meghatározásában is. Ezért részletesen megvizsgáltuk az aggkorúak ilyen irányú adatait, s feleletet kívántunk kapni a munka és a hosszúéletűség kapcsolatának körülményeire is.

A Magyarországon élő 99 éves és idősebb korú személyek foglalkozási, gazdasági helyzetét a vizsgálatok alapján több vonatkozásban tudjuk megvilágítani. Ezek közül legalapvetőbb az aggastyánok *egykori* foglalkozása, ami alatt azt a foglalkozást értjük, amit az illető személy munkabíró korában folytatott.

A 34 legidősebb közül munkabíró korában 19 volt mezőgazdasági foglalkozású, ezek közül 9 önálló gazda, 10 mezőgazdasági munkás vagy napszámos. Feltűnő, hogy az önállóak között több a férfi (6), a munkások, napszámosok között pedig a nő (8), aminek többféle oka is elképzelhető (pl. a férfiak jobb lehetőségei az önállósodásra, ill. a nőknél nehezebb munkafeltételei stb.). A továbbiak közül 3-an iparosok, 4-en pedig egyéb fizikai foglalkozásúak voltak. Egész élete folyamán eltartott háztartásbeli volt 8 nő.

A legidősebb korúak egykori foglalkozására vonatkozó adatok alapján két kérdésben lehet bizonyos fokig valószínűsíthető következtetéseket levonni. Az egyik kérdés az, hogy a mezőgazdasági foglalkozásúak között valóban gyakoribb-e a százéves kor elérése, a másik pedig az, hogy a munka, a kereső tevékenység folytatása milyen irányban befolyásolja a 100 éves életkor megélésének valószínűségét.

Az első kérdéssel kapcsolatban az adatok azt mutatják, hogy az aggkorúak jelentős része (az életük folyamán kereső foglalkozást űző százévesek mintegy $\frac{3}{4}$ -e) a mezőgazdaságban tevékenykedett, hogy tehát a *mezőgazdasági foglalkozásúaknak* nem kisebb az esélye a 100 év elérésére, mint a más foglalkozásúaknak. Ezt azzal támaszthatjuk alá, hogy a mezőgazdasági foglalkozásúak 1900-ban — amikor a jelenlegi százévesek még munkabírásuk csúcspontján voltak — csupán az összes keresők kevesebb mint 66%-át tették ki, míg az egykor kereső foglalkozású százéveseknek 73, az összes legidősebb korúnak pedig 56%-a volt mezőgazdasági foglalkozású. Az is feltűnő, hogy a társadalmi-gazdasági szempontból legrosszabb helyzetben levő mezőgazdasági munkások aránya a százévesek — különösen a nők — között milyen magas. Az egykori mezőgazdasági munkások az összes volt kereső aggkorúak 38%-át (a volt kereső nőknek 50%-át) teszik ki, holott arányuk 1900-ban az ország keresői között csupán 26% volt.

A második kérdéssel kapcsolatban figyelemre méltó jelenség az, hogy a 24 százéves nő közül 16 élete folyamán kereső tevékenységet folytatott és csupán 8 volt azoknak a száma, akik mindvégig háztartásbeliek voltak. Ez annyit jelent, hogy a százéves nők kétharmada élete folyamán kereső volt, ami még a jelenlegi viszonyok között is nagy szám (ugyanis jelenleg a nőknek kevesebb mint 40%-a, ezen belül a fiatalabb produktív korúaknak is csupán valamivel több mint a fele kereső), de méginkább magas arány, ha figyelembe vesszük, hogy abban az időszakban amikor a jelenlegi öregkorúak produktív korúak voltak, a női keresők aránya még jóval alacsonyabb volt (1900-ban például a 20–39 éves nőknek alig 1/3-a volt kereső).

A női keresők magas aránya arra mutat, hogy a nők munkába állása nem befolyásolja negatív irányban hosszúéletűségük esélyeit, sőt a kereső tevékenységet folytató nőknél a 100 éves kor elérésének valószínűsége még nagyobbnak is tűnik, mint azoknál, akik nem dolgoztak. Igaz, hogy a mezőgazdasági foglalkozásúak között a kereső nők aránya mindig is nagyobb volt (a segítő családtagok miatt, akiket általában keresőknek tekintettek) — a legidősebb korúak között pedig a mezőgazdasági az átlagosnál nagyobb súllyal van képviselve —, de a százéves nők között az életük folyamán kereső foglalkozást folytatottak aránya így is sokkal magasabb, ugyanis ezek 67%-os arányával szemben 1900-ban a 20–39 éves mezőgazdasági női népességnek alig a fele volt kereső.

5. Társadalmi-gazdasági összetétel nemenként az egykori foglalkozás szerint
 Социально-экономический состав по полу и бывшему занятию и возрасту
 Socio-Economic Structure by Sex, and Age, According to Former Profession

Társadalmi-gazdasági csoport (1)	95–98 éves	99 éves és idősebb	95–98 éves	99 éves és idősebb
	férfiak (2)		nők (3)	
	Szám (4)			
1. Mezőgazdasági fizikai	74	8	55	11
2. Egyéb fizikai	21	2	29	5
3. Szellemi	9	—	7	—
4. Együtt	104	10	91	16
5. Háztartásbeli	—	—	139	8
6. Összesen	104	10	230	24
	Százalék (5)			
1. Mezőgazdasági fizikai	71	80	60	69
2. Egyéb fizikai	20	20	32	31
3. Szellemi	9	—	8	—
6. Összesen	100	100	100	100

Горизонтальная графа : (1) Социально-экономическая группа ; (2) мужчины ; (3) женщины ; (4) число ; (5) процент.

Вертикальная группа : 1. Сельскохозяйственные работники физического труда ; 2. прочие работники физического труда ; 3. работники умственного труда ; 4. вместе ; 5. члены семьи ; 6. всего.

Heading : (1) Socio-economic groups ; (2) males ; (3) females ; (4) number ; (5) per cent.
 Lateral text : 1. Agricultural manual workers ; 2. other manual workers ; 3. non-manual workers ; 4. together ; 5. family members ; 6. total.

A 95–98 éves korú megvizsgáltak nagyobb számú adata alapján levonható következtetések bizonyos fokig ellentétben állanak az elmondottakkal. Az ilyen kort megért nőknek például csak mintegy 40%-a volt kereső, a

munkábaállásra vonatkozó arányuk tehát jóval alacsonyabb, mint a legidősebbeké. Ennek megfelelően az látszik valószínűbbnek, hogy ha a munkavállalás és a nagyon magas életkor elérése között nincs is ellentét, pozitív kapcsolat sem bizonyítható. Az egykorinak megfelelő foglalkozási megoszlás alapján hasonlóképpen nem lehet valószínűsíteni a mezőgazdasági népesség hosszabbéletűségére vonatkozó feltételezéseket sem.

A százévesek foglalkozási helyzetének elbírálásához *szüleik foglalkozását* is megvizsgáltuk. Ezek foglalkozási összetétele a százévesek foglalkozási megoszlásához hasonló képet mutat. A különleges öregkorú adatgyűjtés során megvizsgált 26 öregkorú személy közül 14-nek szülője is mezőgazdasági foglalkozású (12 önálló gazda, 2 mezőgazdasági munkás) volt. 3 egyénél a szülő foglalkozása egyéb fizikai dolgozó, 4-nél iparos, 3-nál szellemi dolgozó, 2-nél ismeretlen.

Az a tény, hogy a százévesek között jelentős számmal voltak mezőgazdasági foglalkozásúak, együttjár azzal, hogy életüknek igen korai szakaszában kezdtek el dolgozni. A 20 személy közül, akinél ismerjük a *dolgozni kezdés időpontját*, 12 már tizenkét éves korában vagy az előtt kezdett el dolgozni, 5-en 15—16 éves korukban és csupán 3-an 17 éves koruk betöltése után. A munka korai megkezdése tehát százéveseinknél nem akadályozta a legmagasabb életkor elérését. A 95 évesek és idősebbek adatai hasonlóan a munka fiatal korban való kezdéséről tanúskodnak.

6. A legidősebbek megoszlása a dolgozni kezdés kora szerint

Состав лиц наиболее старшего возраста, по возрасту когда стали работать
Oldest Persons by the Age Having Started Work

Életkor (amikor dolgozni kezdett) (1)	95—98 évesek	99 éves és idősebbek	95—98 évesek	99 éves és idősebbek
	száma (2)		százaléka ¹ (3)	
6—9	26	2	10	10
10—14	162	10	60	50
15—19	52	7	19	35
20—29	25	1	9	5
30—	5	—	2	—
1. Nem dolgozott és ismeretlen	64	6	.	.
2. Összesen	334	26	100	100

¹ A nem dolgozott és ismeretlen csoport nélkül.

Горизонтальная графа: (1) Возраст (когда стали работать); (2) число; (3) процент.
Вертикальная графа: 1. Не работавшие и 2. неизвестные; 3. всего.

Heading: (1) Age (of having started work); (2) number; (3) per cent.

Lateral text: 1. Did not work and unknown; 2. total.

Lényegében ugyanilyen értelmű megállapítást tehetünk akkor is, ha azt vizsgáljuk, hogy az *agykoriúk mikor hagyták abba* foglalkozásuk végzését. A 21 megvizsgált közül — akiknek ilyen jellegű adatait ismerjük — négyen jelenleg is dolgoznak, hatan 95 és 100 éves koruk között hagyták abba a munkát, további kilencen pedig 85—94 éves korukig folytattak kereső tevékenységet. Csupán két olyan százévest ismerünk, akik „fiatalabb” korukban hagyták abba aktív tevékenységüket, ezek közül is egyik 80 éves, a másik pedig 60 éves korában.

A 34 legidősebb közül a népszámlálás időpontjában 5 személy önálló jövedelemmel rendelkezett, mint még dolgozó aktív kereső (saját földtulaj-

donukon gazdálkodtak), 7 öregkorú saját jogon rendelkezett nyugdíjjal vagy járadékkal, 7 nőnek özvegyi nyugdíja volt. Kettő társadalmi segélyből éltek. Tizenhárman nem rendelkeztek jövedelemmel, családtagjaik tartották el őket.

A legidősebbek gazdasági helyzetének jellemzéséhez tartozik az is, hogy a népszámlálás idejében közülük 7-nek volt saját *földtulajdona*, tizenhatúknak pedig a családja rendelkezett földtulajdonnal. A gazdaság nagysága a legtöbb esetben 5–10 kat. hold (8 eset), illetve 1–5 kat. hold (6 eset) közé esett.

A SZÁZÉVESEK ÉLETKÖRÜLMÉNYEI

A vizsgálat adatai alapján a százévesek jelenlegi életkörülményeit is több vonatkozásban kísérhetjük nyomon. Ezek közül közvetlen, de nem feltétlenül biztos értékmérő az aggkorúak *saját jövedelmének* ismerete. A 34 idős személy közül 13 nem rendelkezett önálló jövedelemmel. A többinek volt jövedelme, de négyük földtulajdonból származó jövedelmének nagyságát nem tudták meghatározni. A havi pénzjövedelmek viszonylag elég alacsonyok voltak: egy személynek 200 Ft alatt maradt, hatnak 200–300 Ft-ot, négynek 300–500 Ft-ot, négynek 500–600 Ft-ot, kettőnek pedig 700–800 Ft-ot tett ki a pénzjövedelme.

A jövedelmek azonban nem tükrözik megfelelően az öregkorúak gazdasági helyzetét, mert többségük családi környezetben él, ahol eltartásukról gondoskodnak. Az *aggkorúak eltartói*, illetve gondozói között 14 mezőgazdasági foglalkozású, 2 egyéb önálló, 2 egyéb fizikai, 5 pedig nyugdíjas volt. Az eltartó foglalkozása 3 esetben volt ismeretlen, 1 aggkorút szociális otthonban gondoztak, 3 aggkorúról a tanács gondoskodik, 4 személynek pedig háztartásbeli az eltartója.

Az életkörülményekkel a *lakáviszonyok* szorosan összefüggenek. A százévesek legnagyobb részét olyan családba tartoztak, ahol a család saját házában, lakásában élt (a 34 százéves közül 28). A többi aggkorú közül hárman főbérletben laktak, egy társbérletben. Kettő intézetben élték.

A lakáskörülményeket hívebben tükrözik az arra vonatkozó adatok, hogy az öregkorúak hányadmagukkal lagnak (alszanak) egy szobában. A 26 ebből a szempontból megkérdezett százéves közül 14 lakott külön szobában, 12-en más személlyel laktak együtt.

A legidősebbek által lakott szobák (helyiségek) legnagyobb része egészséges lakáskörülményeket biztosít számukra. A szobáik zöme világos és száraz, csupán 4 esetben találtunk sötét és 3 esetben nedves szobát. Lakószobáik higiéniai körülményei már nem annyira megfelelőek: a 26 öregkorú közül 5 lakik piszkosnak tekinthető szobában, 9 esetben az adatgyűjtés tanúsága szerint az öregkorú által lakott szoba szellőzetlen volt. Ugyancsak nem tekinthető megfelelőnek az az arány sem, hogy a 26 százéves közül 12-en földes, 2-en köves szobában lagnak és csupán 12-en élnek padlós szobában. A földes padlójú szobák aránya az öregkorúak lakásaiban viszonylag magas: 46%, ugyanakkor amikor országosan már 1949-ben is az összes szobáknak csupán 39%-a volt vertföldes padozatú. Fűtéssel ellátva a 26 öregkorú szobája közül 22 volt, az elmúlt télen négyük szobája nem volt fűtve. Az aggkorúak által lakott szobák közül 9 esetben a berendezés hiányos volt,

17 esetben megfelelőnek volt mondható. Sajátos módon a rosszabb lakás-körülmények inkább a külön szobában lakó aggastyánokra jellemzőek. Sötét, nedves vagy fűtetlen szoba kizárólag néhány egyedül lakó százévesnél fordult elő, s a piszkos, szellőtlen, vertföldes, hiányos berendezésű szobák többsége is a külön szobával rendelkezőké volt.

Közvetett módon világít rá az öregkorúak életkörülményeire az, hogy *külső megjelenésük* milyen benyomást tesz. A speciális vizsgálatot lebonyolító zámplóbiztosok megítélése szerint a 26 százévesből 20 gondozott benyomást keltett (ebből 12 jól gondozott) és csak 4 személy külső megjelenése volt elhanyagolt (2 személyről e vonatkozásban nem állanak adatok rendelkezésre). Feltűnő, hogy a jól gondozott külső megjelenésű százévesek főleg nők; az aggkorú nők fele, az aggkorú férfiaknak csupán egyharmada volt jól gondozottnak tekinthető. A nők — még ha 100 évesek is — nagyobb gondot fordítanak külső megjelenésükre, mint a férfiak.

A külső megjelenéshez járul hozzá annak — higiénikus vonatkozásokkal bíró — vizsgálata is, hogy az aggkorúak milyen gyakran *tisztálkodnak*. A mosakodás tekintetében kedvező viszonyokról tudunk beszámolni: az aggkorúak majdnem mindegyike (26-ból 24) naponta mosakszik, csupán ketten adtak olyan választ, hogy „esetenként” mosakodnak. A fürdés tekintetében már nem ilyen kedvező a helyzet, amihez természetesen az is hozzájárul, hogy egészségi állapotuk miatt nehezkesebben fürdenek. A 26 százéves közül csupán egy fürdik naponta, 8-an hetenként, 3-an havonként fürdenek, 14 öregkorú pedig egyáltalán nem. A tisztálkodás terén a nők állanak elől. Mindegyikük naponként mosakodik és a gyakrabban fürdők is közülük kerülnek ki, ugyanakkor a soha nem fürdők aránya is közöttük magasabb.

A SZÁZÉVESEK EGYÉB DEMOGRÁFIAI ISMÉRVEI

Az előbbieken már ismertettük a legidősebb korúak legfontosabb demográfiai jellemzőit. Az alábbiakban még néhány egyéb demográfiai ismérv szerinti megoszlásukat vázoljuk.

A százévesek *műveltségének (iskolai végzettségének) színvonalát* alapvetően társadalmi-gazdasági helyzetük határozza meg. Az a tény, hogy közülük sokan mezőgazdasági foglalkozásúak — elsősorban volt mezőgazdasági munkások, napszámosok — voltak, rányomja bélyegét iskolai végzettségük színvonalára is. A népszámlálás alkalmával összeírt 34 aggkorú személy közül 14 nem járt iskolába, 5-en közülük az elemi iskola 1—3 osztályát, 3-an a 4—5 osztályát, 9-en pedig 6—7 osztályát végezték. Csupán 3 olyan személyt találtunk, aki 8 általános iskolának megfelelő végzettséggel (pl. 4 polgári iskola) rendelkezett.

A százévesek iskolai végzettségének színvonala ennek alapján igen alacsony. 41%-uk nem végzett semmiféle iskolát, ami gyakorlatilag annyit jelent, hogy legalább ilyen arányú közöttük az analfabétizmus. 1920-ban az 50—59 éves korúak között — tehát abban a korcsoportban, amelyekbe akkor a jelenlegi 90—99 évesek tartoztak — az írni-olvasni nem tudók aránya csupán 23% volt. A 4 elemivel és az annál magasabb végzettséggel rendelkező öregkorúak aránya kortársaik 40 évvel ezelőtti végzettségéhez viszonyítva is alacsonyabb.

A legidősebbek alacsony iskolai végzettsége kicsiny számuk következtében nem bizonyíték amellett, hogy az iskolázatlanság nagyobb valószínűséget ad a legmagasabb életkorok eléréséhez, illetőleg, hogy az iskolázottságnak ezzel ellentétes lenne a hatása. A 95—98 évesek között például az iskolába nem jártak aránya megegyezik a 40 évvel ezelőtti aránnyal, s így iskolázottság szerinti összetételük sokkal kedvezőbb, mint a náluk idősebb korúaké.

7. Az iskolai végzettség szerinti összetétel
 Состав по школьному образованию и возрасту
 Structure by Level of Education and Age

Iskolai végzettség (1)	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek
	száma (2)		százaléka (3)	
1. Iskolába nem járt	76	14	23	41
1—3 osztály	38	5	11	15
2. { 4—5 osztály	49	3	15	9
6—7 osztály	123	9	37	26
8 osztály	22	3	7	9
3. Középiskolába járt	15	—	4	—
4. Egyetemet végzett	3	—	1	—
5. Ismeretlen	8	—	2	—
6. Összesen	334	34	100	100

Горизонтальная графа: (1) Школьное образование; (2) число; (3) процент.
 Вертикальная графа: 1. Не ходили в школу; 2. получили образование в 1—3, 4—5, 6—7, 8. классах начальной школы; 3. ходили в среднюю школу; 4. кончили университет; 5. неизвестное; 6. всего.

Heading: (1) Level of education; (2) number; (3) per cent.
 Lateral text: 1. Did not attend school; 2. attended 1—3, 4—5, 6—7, 8th classes of primary school; 3. attended grammar (secondary) school; 4. attended university; 5. unknown; 6. total.

Az aggkorúak demográfiai ismérvei között *anyanyelv és vallás* szerinti megoszlásukat is vizsgáltuk. A 99 éves és idősebb népességen belül a magyar anyanyelvűek aránya 80%. Az egyéb nemzetiségekből 2 szlovák, 1 német, 1 horvát, 1 egyéb délszláv, 1 cigány és 1 görög anyanyelvű százévest találtunk; arányuk valamivel magasabb, mint 40 évvel ezelőtt a 40—59 éves korúak között (az akkori 12%-kal szemben 20%). Vallási tekintetben az aggkorúak 2/3-a a katolikus vallású. Ez az arány hasonló a jelenlegi legidősebb generáció negyven évvel ezelőtti vallási megoszlásához. Az anyanyelvi és a vallási megoszlásra vonatkozó adatok azt mutatják, hogy a nyelvi vagy a vallási hovatartozásnak a százéves életkor elérésében adataink szerint nincs jelentősége.

ENDOGEN TÉNYEZŐK A 100 ÉVES ÉLET KOR ELÉRÉSÉBEN

Az aggkorúak demográfiai és társadalmi helyzetének, életkörülményeinek áttekintése után felmerül az a kérdés, hogy milyen endogén tényezők járulhatnak hozzá a legmagasabb életkor eléréséhez.

A vizsgálat során adatokat kívántunk szerezní néhány olyan endogén tényezőről is, amelyek elősegítik vagy hátráltatják az öregkor elérésének valószínűségét. E tényezők közül elsősorban az *életkor örökölhetőségének* kérdését szokták említeni. Ezen azt értik, hogy bizonyos családi tulajdon-

ságok alapján az öregkort megért személyek gyermekeinek nagyobb-e a valószínűsége a magasabb életkor elérésére, mint másoknak. A kérdés tanulmányozására feldolgozást készítettünk a legidősebbek szüleinek életkoráról.

8. A legidősebbek megoszlása szülei halálkoruk szerint

Распределение лиц наиб. более старшего возраста по возрасту наступления смерти у их родителей
Oldest Persons by Their Parents' Age at Death

Az apa halálkoruk (1)	Az anya halálkoruk (2)							Összesen (3)
	—59	60—69	70—79	80—89	90—99	100—	ismeretlen	
	99 évesek és idősebb korúak (4)							
—59	3	2	—	—	2	—	—	7
60—69	1	—	—	—	—	—	—	1
70—79	1	2	—	1	—	—	—	4
80—89	1	—	1	3	—	—	—	5
90—99	—	—	—	—	2	—	—	2
100—	—	—	—	1	—	—	—	1
Ismeretlen	1	—	1	—	—	—	4	6
Összesen	7	4	2	5	4	—	4	26
	95—98 évesek (5)							
—59	27	19	16	8	5	—	4	79
60—69	15	7	5	10	2	—	3	42
70—79	10	14	21	12	4	1	5	67
80—89	18	10	15	18	4	1	3	69
90—99	2	3	2	3	2	—	1	13
100—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ismeretlen	2	2	2	8	—	2	48	64
Összesen	74	55	61	59	17	4	64	334

Горизонтальная графа: (1) Возраст отца; (2) возраст матери; (3) всего; (4) 99-летние и старше; (5) 95—98-летние.

Heading: (1) Father's age; (2) mother's age; (3) total; (4) aged 99 years and over; (5) aged 95—98 years.

A kombinatív táblázat adatai szerint a legidősebbek 50%-ának az anyja, 60%-ának az apja, s az esetek 40%-ában mindkét szülője 70 évnél hosszabb életkort ért meg. Ezen belül 6 olyan esetet is találtunk, ahol mind az apa, mind az anya 80 évnél idősebb volt. Ezzel szemben 50 éves kora előtt csupán négynek az apja és kettőnek az anyja halt meg, de egy kivételével ezeknek a másik szülője idős kort ért el. Ugyanakkor az adatbevallások szerint 3 személy édesapja és 4 személy édesanyja a 90 évet, sőt közülük egynek az édesapja a 100 évet is túlélte.

Megjegyzendő, hogy a szülők életkorára vonatkozó adatok többségükben nem voltak ellenőrizhetők, így csak az adatszolgáltatók bevallásán alapulnak. A bennük rejlő tendenciát azonban nagymértékben valószínűsítik a 95—98 éves korúak hasonló jellegű adatai. Ez utóbbiak szüleinek ugyanis 30%-a 80 éves vagy annál idősebb életkort ért meg, átlagos halálkoruk pedig alig marad a százévesek szüleinek magas átlagos halálkoruk alatt.²

² Az előző két bekezdésben és a 9. táblában közölt mutatószámok kiszámítása az ismeretlen korúak figyelmen kívül hagyásával történt.

9. A legidősebbek szüleinek kor szerinti megoszlása és átlagos halálozási kora

Разделение по возрасту и средний возраст наступления смерти родителей лиц наиболее старшего возраста

Age Distribution and Average Age at Death of the Oldest Persons' Parents

A szülők által megért kor (1)	95—98 évesek (2)		99 évesek és idősebbek (5)	
	apa (3)	anya (4)	apa (3)	anya (4)
	Százalékos megoszlás (6)			
1. 79 év vagy kevesebb	70	70	60	59
2. 80 év vagy több	30	30	40	41
3. Összesen	100	100	100	100
	Átlagos halálozási kor (7)			
4. Év	69	70	69	74

Горизонтальная графа : (1) Возраст родителей ; (2) 95—98-летние ; (3) отец ; (4) мать ; (5) 99-летние и старше ; (6) процентное распределение ; (7) средний возраст наступления смерти.

Вертикальная графа : 1. 79 лет или младше ; 2. 80 лет или старше ; 3. всего ; 4. годы.

Heading : (1) Age of parents ; (2) 95—98 years old ; (3) father ; (4) mother ; (5) 99 years old and over ; (6) percentage distribution ; (7) average age at death.

Lateral text : 1. 79 years or under ; 2. 80 years or over ; 3. total ; 4. years.

A szülők magas átlagos életkora arra utal, hogy a 100 éves kor elérésében az öröklődő tulajdonságoknak is van bizonyos szerepük, hiszen a jelenlegi aggastyánok szülei viszonylag hosszú életűek voltak, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy szüleik a század elején voltak 50—60 évesek, amikor pedig a rosszabb halandósági viszonyok miatt az átlagos halálozási kor mindössze 24,5 (férfi), ill. 26,7 (nő) év volt, de még a felnőtt (20 éves és idősebb korú) népesség átlagos halálozási kora is alig haladta meg az 56 évet (férfi : 56,5, nő : 56,0). Nem közelítik meg a legidősebbek szülei által megért magas átlagos életkort a századeleji halandósági tábla értékei sem, amelyek szerint a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 36,6 a nőké 38,2 év, a 20 éves korban várható átlagos életkor pedig 60,6 ill. 59,9 év.

Ugyancsak az öregkor elérésének endogén tényezői közé sorolható a születési sorrend is. A speciális vizsgálat adatai szerint a huszonöt ismert sorrendű százéves közül 10 volt elsőszülött, közöttük tehát az elsőszülöttek aránya 40%. Ezzel szemben a múlt század végén az elsőszülöttek aránya csupán 20% körül lehetett. Ennek alapján az elsőszülötteknél a 100 éves kor elérésének valószínűsége mintegy kétszerese a második és a további szülöttekének. Meg kell azonban jegyezni, hogy a 95—98 éves korúak között az elsőszülöttek aránya alacsonyabb : 30% körüli, mindenesetre közöttük is bizonyítható az elsőszülöttek jóval magasabb aránya. Ezt a tényt valószínűleg az elsőszülöttek nagyobb ellenállóképessége mellett jobb csecsemő-kori gondozottságuk is magyarázza.

A szülei sorszámhoz kapcsolódó kérdés a százévesek testvéreinek száma. A megkérdezett 99 évesek és idősebbek testvéreinek átlagos száma 5, ami annyit jelent, hogy átlagosan 6 gyermeket szült nőktől származnak. Az aggastyánok között csupán egy olyan akadt, akinek nem volt testvére, olyan pedig egy sem volt, akinek csak egy testvére lett volna, és két testvérrel rendelkezőt is csupán egyet találtunk. Ezzel szemben öt aggastyánnak 3, ötnek 4, három-háromnak 5 vagy 6, kettőnek 7, háromnak 8 testvére volt. Ezenkívül két olyan öregkorút is találtunk, akinek 10 vagy több testvére volt.

10. A legidősebbek megoszlása születési sorrend szerint
Распределение лиц наиболее старшего возраста по родовому порядку и возрасту
Oldest Persons by Birth Order and Age

Születési sorrend (1)	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek	Az 1860 körül születettek általában ¹ (4)
	száma (2)		százaléka ² (3)		
1. szülött	100	10	31	40	21
2. szülött	80	4	25	16	18
3. szülött	56	4	18	16	15
4. szülött	24	3	7	12	12
5. szülött	24	2	7	8	10
6. szülött	5	—	2	—	8
7. szülött	13	—	4	—	6
8. szülött	7	1	2	4	4
9. szülött	3	—	1	—	3
10. és további szülött	8	1	3	4	3
1. Ismeretlen sorrendű...	14	1	—	—	—
2. Összesen ...	334	26	100	100	100

¹ Az 1903—1905. években meghalt nők befejezett termékenysége alapján becsülve.
² Az ismeretlenek nélkül.

Горизонтальная графа : (1) Родовой порядок; (2) число; (3) процент; (4) родивши ся около 1860 г.

Вертикальная графа : 1. родового порядок неизвестен; 2. всего.

Heading : (1) Birth order; (2) number; (3) per cent; (4) born about 1860.

Lateral text : 1. birth order unknown; 2. total.

11. A születés hónapja

Рождения по месяцам

Births by Months

Hónap (1)	95—98 évesek (2)	99 évesek és idősebbek (3)	95 évesek és idősebbek összesen (4)	1903-ban évszülöttek (5)	
	szám szerint (6)			százalékban ¹ (7)	
Január	21	1	22	6,2	8,4
Február	34	3	37	10,5	8,2
Március	32	3	35	9,9	9,0
Április	19	1	20	5,6	8,4
Május	20	—	20	5,6	8,3
Június	23	2	25	7,1	7,7
Július	17	3	20	5,6	8,0
Augusztus ...	31	3	34	9,6	8,6
Szeptember ..	25	1	26	7,4	8,7
Október	38	2	40	11,3	8,7
November ...	34	4	38	10,7	8,1
December ...	34	3	37	10,5	7,9
1. Ismeretlen ...	6	—	6	—	—
2. Összesen	334	26	360	100,0	100,0

¹ Az ismeretlenek nélkül.

Горизонтальная графа : (1) Месяцы; (2) 95-98 летние и старше; (3) 99-летние и старше; (4) 95-летние и старше всего; (5) живорожденные в 1903 г.; (6) число; (7) процент.

Вертикальная графа : 1. Месяц неизвестен; 2. всего.

Heading : (1) Months; (2) 95-98 years old; (3) 99 years old and over; (4) total 95 years old and over; (5) live-born in 1903, (7) number; (8) per cent.

Lateral text : 1. Month unknown; 2. total.

Mivel a század elején (pl. az 1903. évben) meghalt nőknek átlagosan négynél nem volt sokkal több gyermeke (4,1), s az átlagos gyermekszám a terméketlenek leszámításával sem érte el az ötöt (4,8), ezért a százévesek magasabb testvérszám adatai arra mutatnak, hogy a legidősebb kort megérők nem annyira a kisebb, mint inkább a nagyobb termékenységű anyaktól származnak. Ez a megállapítás nem mond ellent annak, hogy ezen anyák gyermekei közül elsősorban az elsőszülötteknek, sőt bizonyos fokig a második szülötteknek is nagyobb esélyük van a 100 éves kor elérésére, mint a további szülötteknek.

A vizsgálat során feldolgoztuk a legidősebbek születési idejére (*a születés hónapjára*) vonatkozó adatokat is. A születés hónapja szerinti megoszlásban ugyanis kifejezésre jutnak a fogamzásra, a terhességre és a csecsemőhalandóságra gyakorolt szezonális hatások.

A legtöbb időskorú ősszel és a tél végén született. A születés hónapja szerinti megoszlásuk eléggé egyenetlen (a második negyedévben például csupán 18, a negyedik negyedévben viszont 32%-uk született) és eltér az élveszületések összehasonlításul tanulmányozott századeleji szezonálisától, amely sokkal egyenletesebb megoszlást, s az aggkorúakéhoz képest ellodott idényhullámokat mutat.

A LEGIDŐSEBB KORT MEGÉRTEK TERMÉKENYSÉGE

A 18 százéves nő közül — akikre vonatkozóan a speciális vizsgálatból adatokkal rendelkezünk — élete folyamán 16 élt házasságban. Közülük egyetlen olyat sem találunk, akinek ne született volna gyermeke. Ugyanakkor 1949-ben az akkori 70 éves és idősebb korú özvegy nők közül a gyermektelenek aránya 13% volt. Egy gyermeke 3, két gyermeke 2 aggkorú nőnek volt, tehát egy-két gyermekes volt az összes házasságban élt nők 31%-a. Ez az arány jóval magasabb volt a 70 éven felüliek 1949. évi 17%-os országos arányánál. A 3-4 gyermekes és az öt és több gyermekes százévesek aránya (19 és 50%) körülbelül megfelel az országos átlagnak. Ez annyit jelent, hogy a normális biológiai folyamatok — mint a gyermekszülés — nem akadályai a 100 éves kor elérésének, sőt a néhány gyermeket szülő nők esélye még nagyobb is mint a terméketleneké.

A százéves férfiak termékenysége életük folyamán még magasabb volt, mint a nőké. A nyolc idős férfi közül egyetlen gyermektelen vagy egy-két gyermekes öreget sem találtunk. Egy-egynek volt 4, illetve 5 gyermeke, kettőnek 6, egynek 7 gyermeke. Egy aggastyánnak 9, egynek 12, egynek pedig 16 gyermeke volt.

Hozzáfűzhetjük kiegészítésül azt is, hogy a 26 százévesnek a vizsgálat időpontjáig 142 gyermeke, 196 unokája, 197 dédunokája, sőt közülük hétnek már 14 ükunokája is született, azaz gyermekeik átlagos száma 5,5, unokáiké 7,5 és dédunokáiké 7,6 (a két hajadon és gyermektelen nő leszámításával az átlagok : 5,9, 8,2 és 8,2).

A SZÁZÉVESEK EGÉSZSÉGI HELYZETE

A százévesek demográfiai helyzetének kiegészítő jellemzéseként röviden összefoglaljuk a speciális öregkorú vizsgálat alkalmával megállapított legfontosabb fiziológiai jellegeket. Bár ezek némileg eltérhetnek a szakor-

vosok által megállapított jellemzőktől, statisztikai módszerek alapján törént felvételük és feldolgozásuk mégis összefoglaló módon megfelelő eligazítást ad az öregkorú személyek egészségi helyzetéről.

A százévesek *látóképessége* természetszerűleg nem a legmegfelelőbb. Csupán 1/4-ük látása tekinthető jónak, 2/5-ük pedig kifejezetten rosszul lát. Állandó szemüveghasználatot csupán az aggastyánok 1/6-ánál találtunk, elsősorban amiatt, mert közel 3/4-ük már sehogyan sem tud olvasni. (Ebben részben közrejátszik alacsony kulturális színvonaluk is, tehát az, hogy közülük jelentős számmal találunk olyanokat, akik egyáltalában nem tanultak meg olvasni. Erre mutat az is, hogy a 20 százalévesből, akik sehogyan sem olvasnak, 4 azért nem használ szemüveget, mert látása jó.) A *hallóképesség* tekintetében már megfelelőbb a helyzet. Adatgyűjtésünk tanulsága szerint ugyanis közel a felük jól hall, és csupán 3 aggkorúnak van rossz hallása. Egy közülük teljesen süket.

A százéveseknek *fogazata* általában már nincs, vagy csak alig van. Közel 60%-uk teljesen fogatlan, 30%-uknak 1—4 foga van és csak 2 olyan aggkorút találtunk, akinek öt vagy több foga volt. Érdekes módon az aggkorú férfiak fogazata inkább megmaradt, mint a nőké.

A százévesek nagyobb arányú fogromlásának kezdete a 40. életév utánra tehető. Azoknak, akiknek az erre vonatkozó adatait ismerjük, közel 41%-ban 40—59 éves életkorukban kezdtek el fogaik romlani. 33%-uk fogromlása a 60-as években, 19%-uké a 70-es években kezdődött meg. Csupán két olyan öregkorút találtunk, akinek már 30 éves kora előtt kezdtek fogai romlani. A nők fogainak romlása általában hamarabb megindult, mint a férfiaké. A teljes fog elvesztés az összes fogatlan százéves több mint felénél a 85. életév után következett be. Csupán egy olyan aggkorút írtunk össze, aki utolsó fogát 50 éves kora előtt veszítette el. Műfogsort általában nem használnak, csupán egynek volt műfogsora.

A százévesek 1/3-a még dús hajjal rendelkezik, egyetlen teljesen kopasz személy kivételével a többinek ritka a hajzata. Érdekes, hogy dús hajúak többen vannak a férfiak között, mint a nők között (54%, a nők 22%-os arányával szemben). *Fejtartásuk* többségében (54%) emelt. *Járásmódjuk* általában már elég roskatag, sokan csak nehézkesen vagy tántorogva járnak. 30%-uk egyáltalán nem tud járni. Rugalmas vagy könnyed járású csupán az összes 99 éves és idősebb személy 1/5-e.

Emlékezőtehetségük soknak gyenge, közel 1/5-üknél pedig kimondottan rossz emlékezőtehetséget találtunk. Csupán az öregek fele bír jó emlékezőképességgel. A százévesek *éjszakai alvásának* átlagos időtartama szintén rávilágít állapotukra, bár arra nem kerestünk választ, hogy a hosszabb vagy rövidebb alvás jó vagy rossz egészségi állapotuk következménye-e. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy egyharmaduk 10 órát vagy még ennél is hosszabb időt alszik, további 42% 8—9, közel 1/5-ük pedig 6—7 órát tölt alvással. Csupán egy olyan aggkorút találtunk, aki 5. és még egyet, aki 4 órát alszik.

A SZÁZÉVESEK FOGYASZTÁSI SZOKÁSAI

Vizsgálatunkban a százévesek fogyasztási szokásainak kutatása is szerepelt. Alapvető kérdés e téren annak megvizsgálása, hogy az öregkorúak életük folyamán milyen *ételeket* kedveltek. E tekintetben azt tapasztal-

taltuk, hogy az aggkorúak fele inkábbba húsféléket kedvelte, egynegyede a növényi eredetű ételeket, s csupán egy olyan százévest találtunk, aki kizárólag növényi ételeket fogyasztott. A többi öregkorú általában vegyes étrenden élt. A 95—98 évesek és a 99 évesek és idősebbek táplálkozási szokások szerinti megoszlása csaknem azonos.

12. Táplálkozási szokások
Пищевые привычки по возрасту
Nutrition Habits by Age

Milyen ételt kedvelt? (1)	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek
	száma (2)		százaléka (3)	
1. Hús	171	13	51	50
2. Növényi	77	6	23	23
3. Vegyes	86	7	26	27
4. Összesen	334	26	100	100

Горизонтальная графа : (1) Каково было любимое блюдо? (2) Число ; (3) процент.
Вертикальная графа : 1. Мясное ; 2. растительное ; 3. смешанное ; 4. всего.
Heading : (1) Which was their favourite dish? (2) Number ; (3) per cent.
Lateral text : 1. Meat ; 2. vegetable food ; 3. mixed ; 4. total.

A százévesek legnagyobbbrészt (az esetek 85%-ában) jó *étvágygal* rendelkeznek. Közepes étvágya csak egy, rossz étvágya pedig három aggkorúnak volt. Ennek megfelelően majdnem mindegyikük megfelelően táplált, csupán két hiányosan táplált és egy sovány öreget ismerünk. A százévesek között egyetlen túltáplált vagy elhízott személyt sem találtunk.

13. A legidősebbek jelenlegi és korábbi alkoholfogyasztása
Нынешнее и бывшее алкоголическое потребление лиц наиболее старшего возраста
Actual and Former Consumption of Alcohol of the Oldest Persons

Alkohol-fogyasztás (1)	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek	95—98 évesek	99 évesek és idősebbek
	száma (2)		százaléka (3)	
1. Jelenleg				
2. nem fogyaszt	131	10	39	38
3. néha fogyaszt	159	11	48	42
4. rendszeresen fogyaszt	44	5	13	20
5. együtt	334	26	100	100
6. Élete folyamán				
2. nem fogyasztott	81	6	24	23
3. néha fogyasztott	172	12	52	46
4. rendszeresen fogyasztott	81	8	24	31
5. együtt	334	26	100	100

Горизонтальная графа : (1) Алкоголическое потребление ; (2) число ; (3) процент.
Вертикальная графа : 1. В настоящее время ; 2. не потребляют ; 3. иногда потребляют ; 4. регулярно потребляют ; 5. вместе ; 6. в течение жизни.
Heading : (1) Alcohol consumption ; (2) number ; (3) per cent.
Lateral text : 1. At present ; 2. do not consume ; 3. sometimes consume ; 4. regularly consume ; 5. together ; 6. in the course of life.

Az étkezési szokások mellett szükséges volt megvizsgálni a százévesek rendszeres *italfogyasztását* is. Az erre vonatkozó adatok azt tanúsítják,

hogy az aggkorúak majdnem 9/10-e rendszeresen iszik tejet vagy tejeskávét. több mint fele viszont még most is él alkohollal. Közel 1/3-uk gyakran iszik teát, de csak egyetlen olyan százévest találtunk, aki a babkávé rendszeres fogyasztója.

A százévesek *alkoholfogyasztásának* adatait a 95—98 évesekével összehasonlítva azt találtuk, hogy bár az utóbbiak alkoholfogyasztás szerinti megoszlása hasonló az előbbiekéhez, mégis a százévesek között viszonylag több az alkoholt rendszeresen fogyasztó, mint a 95—98 évesek között.

Az alkoholfogyasztás szempontjából megvizsgáltuk a legidősebbek múltbeli szokásait is. Bár a százévesek többségükben nők, mégis csupán 1/4-ük olyan, aki élete folyamán nem fogyasztott alkoholt. Néha élt alkohollal az aggkorúaknak csaknem fele, közel 1/3-a pedig élete folyamán rendszeresen ivott. A 8 aggkorú közül, aki életében általában rendszeresen fogyasztott alkoholt, még jelenleg is 5 rendszeresen él alkohollal.

A százévesek *dohányzási szokásait* anyagunkban elsősorban az határozza meg, hogy a megkérdezettek többsége nő és nagyrészt mezőgazdasági környezetben élt, azaz olyanokból áll, akik — különösen a múltban — viszonylag kevésbé dohányoztak. Ennek következtében a százéveseknek csupán 1/3-a dohányzott életében. A férfiak csaknem mind dohányoztak, a nőknek viszont csak egy tizedrésze.

14. Dohányzás

Курение
Smoking

Dohányzás (1)	Férfi (2)		Nő (5)	
	95—98 éves (3)	99 éves és idősebb (4)	95—98 éves (3)	99 éves és idősebb (4)
	Szám (6)			
1. Élete folyamán				
2. nem dohányzott	21	1	225	16
3. dohányzott	83	7	5	2
4. összesen	104	8	230	18
5. ebből jelenleg dohányzik	43	4	2	—
	Százalék (7)			
1. Élete folyamán				
2. nem dohányzott	20	12	98	89
3. dohányzott	80	88	2	11
4. összesen	100	100	100	100
5. ebből jelenleg dohányzik	41	50	1	—

Горизонтальная графа: (1) Курение; (2) мужчины; (3) 95—98-летние; (4) 99-летние и старше; (5) женщины; (6) число; (7) процент.

Вертикальная графа: 1. В течение жизни; 2. не курили; 3. курили; 4. всего; 5. в том числе курит в настоящее время.

Heading: (1) Smoking; (2) males; (3) 95—98 years old; (4) 99 years old and over; (5) females; (6) number; (7) per cent.

Lateral text: 1. In the course of life; 2. did not smoke; 3. smoked; 4. total; 5. of which; smoke at present.

A dohányosok fele leszokott a dohányzásról. A dohányzás abbahagyása azonban nagyobbrészt már idős korban: a 85. születésnapjuk után történt. A dohányzás mértéke a múltban az esetek 2/3-ában közepesnek volt mondható, csupán a százévesek 1/3-a volt erős dohányos (a 95—98 éves dohá-

nyosoknak ugyanakkor 55%-a). Ebből egy cigarettázott, kettő pedig pipázott. A jelenleg még mindig dohányzók közül egy erős dohányos, aki pipázik.

Tájékoztató jellegű összeállításunk természetesen nem foglalkozhatott a a legidősebbek vizsgálatának minden fontos vagy érdekes részletével. Az adatfelvétel részletes eredményeit, s ezeknek az aggkorúak korábbi vizsgálataiból származó adatokkal való egybevetését a bevezetőben említett KSH kiadvány fogja közzétenni.

РЕЗУЛЬТАТЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ НАИБОЛЕЕ ПРЕСТАРЕЛЫХ

Резюме

Центральное Статистическое Управление непосредственно после переписи населения, состоявшейся в 1960 году осуществило отдельное обследование лиц в возрасте от 85 до 94 лет и лиц старше 95 лет. В настоящем очерке подвергаются изучению итоги последнего обследования при отделении данных относительно лиц, возраст которых в период переписи населения составлял 99 лет и более (последним в период проведения настоящего обследования, как правило, уже исполнилось 100 лет) и их сопоставлении с данными лиц в возрасте от 95 до 98 лет. Численность лиц в возрасте от 95 до 98 лет составляла 334 человека, а численность лиц 99-летнего возраста и более составляла 26 человек (среди опрошенных в ходе переписи 34 человека). Согласно собственным показаниям, данным в ходе переписи населения, удельный вес лиц столетнего возраста составлял 0,67‰, а доказать столетний возраст могло 0,14‰. Наиболее престарелым лицом в период переписи населения являлась женщина, возраст которой составлял 103 года.

Половая пропорция лиц в возрасте с 95 до 98 лет (число женщин в расчете на 100 мужчин) составляла 221, а у более престарелых лиц 240. Преобладающее большинство лиц старческого возраста является вдовым. Анализ таблицы смертности показывают, что вероятность достижения столетнего возраста в значительной степени повышается.

Путем исследования наиболее престарелых по общественной принадлежности и занятости можно установить, что на основании их прежнего распределения по занятости нельзя признать вероятными предположения относительно большей продолжительности жизни сельскохозяйственного населения, хотя шансы последнего на достижение столетнего возраста не являются меньшими, чем у остальных занятых. Можно установить также и то, что между трудовой деятельностью и достижением очень высокого возраста нет противоречия, но здесь также не может быть доказана ни положительная взаимосвязь. Из числа наиболее престарелых 69% начало трудовую деятельность до 15-летнего возраста. Большая часть из них продолжала работать до 85-летнего возраста, а многие работали даже и в период проведения обследования.

Для жизненных условий наиболее престарелых являются характерными низкие денежные доходы или, соответственно, нахождение на иждивении. Их жилищные условия являются менее благоприятными, чем жилищные условия в общегосударственных масштабах, многие из них живут в комнатах с набивным земляным полом. Худшие жилищные условия касаются прежде всего проживающих в отдельных комнатах. Внешний вид наиболее престарелых за редкими исключениями является аккуратным, почти каждый из них ежедневно умывается. Школьное образование наиболее престарелых является весьма низким, а у лиц в возрасте от 95 до 98 лет совпадает с соотношениями, имевшими место 40 лет тому назад.

Среди эндогенных факторов достижения столетнего возраста в настоящем очерке вопрос наследственности возраста изучается через призму комбинирования продолжительности жизни родителей. В большинстве случаев родители жили более 70 лет, а средний возраст наступления смерти у них был гораздо выше, чем ожидавшаяся в начале века средняя продолжительность жизни и средний возраст наступления смерти вообще.

Среди эндогенных факторов настоящее обследование уделяет внимание также и вопросу очередности рождений. Согласно полученным в ходе обследования данным перворожденные имеют больше шансов для достижения наиболее высокого возраста, чем второрожденные и дальнейшие дети. Так, удельный вес перворожденных среди лиц в возрасте 99 лет и более составляет более 40%, а среди лиц в возрасте от 95 до 98 лет 31%, в то время как в конце прошлого столетия доля перворожденных в рамках всех рождений могла равняться примерно 20%. На основании числа братьев и сестер можно сделать вывод относительно более высокой плодовитости матерей. Плодовитость у наиболее престарелых между тем свидетельствует о том, что нормальные биологические процессы, — к числу которых относится и деторождение, — не являются препятствием для достижения столетнего возраста, даже более того, шансы женщин, рождавших несколько раз, являются большими, чем шансы бесплодных.

Распределение лиц старческого возраста по месяцам рождения является неравномерным и отклоняется от сезональности живорожденных в начале века. Так во втором квартале родилось, например, лишь 18%, а в четвертом квартале 32% лиц этой категории.

Зрение у лиц столетнего возраста, как правило, является слабым, только одна четверть из них видит хорошо. Между тем положение в области слуха является лучшим, около половины из них слышит хорошо. У 60% совершенно нет зубов, при чем у мужчин зубы сохраняются чаще, чем у женщин. Порча зубов у них началась, как правило, после 40 лет, а полная утрата зубов после 85 лет. Искусственные зубы имелись только у одного лица. Густые волосы имеются у 56% мужчин и 22% женщин. Их походка является уже достаточно дряхлой, а 30% из них вообще не способны ходить. Только у половины наиболее престарелых сохранилась ясная память. Треть спит десять часов в сутки и более, а 41% уделяет сну 8—9 часов.

В отношении потребительских навыков было установлено, что половина опрошенных предпочитала мясные блюда, а растительным кушаньям отдавала предпочтение лишь четверть престарелых. Из числа лиц столетнего возраста у 85% наблюдается хороший аппетит. Девять десятых из них регулярно пило молоко или кофе с молоком, примерно треть пила чай и лишь одно лицо потребляло черное кофе. Из числа наиболее престарелых 3/4 потребляло алкогольные напитки и более 80% мужчин курило. В период проведения обследования алкогольные напитки потребляло 60% опрошенных и лишь половина курящих мужчин бросила табак.

RESULTS OF THE DEMOGRAPHIC ANALYSIS OF THE OLDEST POPULATION

Summary

On basis of the 1960 population census the Central Statistical Office carried out special surveys about persons 85—94 years old, on the one hand, and about persons, 95 years old and older, on the other hand. The present study examines the results of the latter; it separates the data relating to those who were 99 years old and older at the time of the population census (the latter were almost all 100 years old at the time of the survey) and compares them with the data of the 95—98 years old. The number of the persons 95—98 years old and older surveyed was 334, that of the persons 99 years old and older amounted to 26 (the number of those interrogated at the time of the population census was 34). According to the data supplied in the course of the population

census the share of the persons 100 years old amounted to $0,67\frac{0}{0000}$, whereas the share of those whose being 100 years old could be proved, made $0,14\frac{0}{0000}$. The oldest person at the time of the population census was a woman 103 years of age.

The sex proportion of the 95—98 years old persons (the number of females per 100 males) was 221, that of the older persons amounted to 240. The overwhelming majority of the extremely old aged population was widowed. The analyses of the life table show that the probability of reaching the age of 100 years increases considerably.

When examining the socio-occupational conditions of the oldest population it can be established that on basis of their former occupational distribution the suppositions of a longer life for the agrarian population cannot be rendered probable, though their chance of reaching the age of 100 years is not less than that of those engaged in the occupational branches. It can also be established that there is no divergence between the employment and the reaching of a very high age, though a positive connection cannot be verified either. 69 per cent of the oldest began to work before having reached the age of 15 years. Most of them performed an earning activity till they reached the age of 85 years, many were working even at the time of the survey.

The living conditions of the oldest (population) is characterized by the low money incomes, or, more exactly, by the fact that they are sustained by other persons. Their dwelling conditions are worse than the national average, many of them live in rooms with a floor of beaten earth. The worse dwelling conditions relate mainly to those living in separate rooms. Apart from a few exceptions their exterior is, in general, well-kept, almost each of them washes daily. The school qualification of the oldest is very low, that of the 95—98 years old corresponds to the proportions having existed 40 years ago.

Among the endogenous factors of reaching the age of 100 years the study examines the problem of inheritability of the age by combining the ages reached by the parents. In most cases the parents reached an age of over 70 years, their average age of death, was considerably higher than either the expectation of life or the average age of death in the early years of the century.

Out of the endogenous factors the survey paid also great attention to the question of the order of births. According to the data of the survey the first-born have a greater chance to attain the highest age than the second-born, third-born etc. The share of the first-born among 99 years old and older people amounts to 40%, among 95—98 years old people to 31%, whereas at the end of the last century the share of the first-born may have been about 20 per cent of the total births. On basis of the number of brothers and sisters of the persons analysed, the conclusion can be drawn that the fertility of their mothers was higher. The fertility of 100 years old people, however, shows that the normal biological processes—as confinements—do not put obstacles against reaching the age of 100 years, in fact this chance is even greater in the case of women having given birth to several children than that of the infertile women.

The distribution by months of birth of the extremely old aged people is more uneven and differs from the seasonality of live births prevailing in the early years of the century. Only 18 per cent were born in the second quarter of the year, whereas 32 per cent were born in the fourth quarter.

The sight of the 100 years old is, in general, weak, only one-fourth have good eyes. Their audition, however, is better; nearly 50 per cent have a keen hearing. 60 per cent are completely toothless, the males have teeth rather left than the females. The impairment of the teeth began in most cases after having reached the age of 40 years, the full loss of teeth ensued after the age of 85 years. Only one of them had a set of false teeth. 56 per cent of the males and 22 per cent of the females had thick hair. Their way of walking is very unsteady, 30 per cent are unable to walk. Only half of the oldest have a good memory. One-third of them sleeps 10 hours or more, an additional 41 per cent sleep 8—9 hours.

As far as their consumer habits are concerned, half of the persons observed were fond of meat, less than one-fourth preferred vegetable food. 85 per cent of the 100 years old have a good appetite. 9/10th of the interrogated persons have drunk regularly milk or milk coffee, nearly one-third have drunk tea, and only one person preferred pure coffee. Three-fourth of the oldest had consumed alcoholic drinks in the course of their life, over 80 per cent of the males were smokers. At the time of the survey over 60 per cent of the persons interrogated were alcohol drinkers and only half of the males had broken off smoking.